

Boerenbetweterigheid uit het verleden

*

Het geluk is lyk è katte

Ge moet ze nie proberen te pakken,

Want ze komt zelve wel tegen joen benen plakken

*

Doos Gazette, een slim schrift des tijds met meer dan 640 lezers

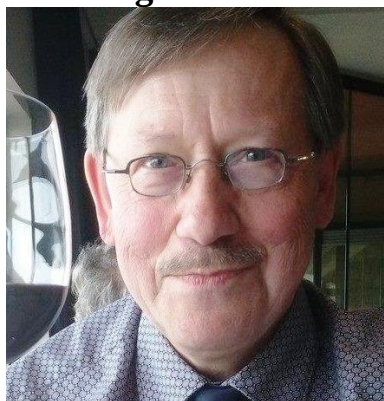
Beste abonnee

Bezoek de Hopast van het Neerhof in groep ! Alle info op de webstek!

't Neerhof

Lees de geschiedenis van Poperinghe

*Dank zij de goede zorgen van **Jean Boidin** is het DiMP op de website van 't Neerhof weer aangegroeid en loopt het nu tot 1573.*

<https://tneerhofvzw.be/>

Aan het DiMPop heb ik weer wat zitten morrelen en teksten aanvullen en veranderen.

De volgende artikels werden verbeterd:

- jaar 1246 – 1278
- jaar 1280cockerulle –
- jaar 1316 - 1328
- jaar 1329 – 1343
- jaar 1344
- jaar 1347
- jaar 1350
- jaar 1368 - 1374

En omwille van de corona- en de wintertijden zetten we 10 nieuwe artikels in het DiMPop, waardoor we het jaar

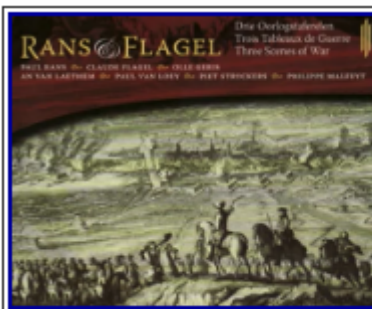
Jaar 1392

Kristof Papin beet zich vast in één vande oudste documenten die in ons Stadsarchief liggen
een akte van 1392 en vond een nog veel oudere 'vendetta' tussen edellieden - een thriller !

Jaar 1568 Detours de Manivelle:

Ludovik 'Manivelle' ging op ronde in Zuid-Vlaanderen en volgde het spoor van de opstandige protestanten aldaar! Een heftige confrontatie.

Jaar 1568 de dood van Egmond en Hoorn:

Het historische lied over de dood van de graven Egmond en Horn te Brussel gezongen door Rans en Flagel.

Jaar 1568 Nieuw liedeken

Sarah Vandenberghe en Guido Vandermarliere brengen 'Een nieuw liedeken' - een lied uit de tijd van de godsdiensttwisten en ook toen wisten er sommigen al - Lutheranen, Calvinisten, Mennonisten of Papisten - allen hebben nog te weinig geloof om christen te zijn.

Jaar 1569

Zelfs sommige Poperingenaars gaven een lening aan de koning!
En de katholieke kerk reageerde verder op de protestanten, zo moesten de vroedvrouwen nu examen gaan afleggen, de slechte café's te Poperinge werden gesloten en de meubels van de veroordeelde ketters werden verkocht.

Jaar 1570

Alba wil een 10de en een 20ste penning.

Rythovius de Iepers bisschop neemt zijn taak ernstig en hij belegt een Synode te Ieper.

Deze gaat onder andere over de huwelijksceremonie, de wroede vrouwen, en de misviering. O salutaris hostia!

De keure van de volders wordt te Poperinghe herzien.

Jaar 1570

Help nu u self so helpt u Godt

uut der tyrannen bant en slot

benaude nederlanden

ghy draecht den bast al om u strot

Jaar 1571

In dit jaar wordt niet alleen hop aangeslagen maar is er boel in Poperinghe. De soldaten van de verschillende groepen die hier rondlopen zijn duur. Poperinghe zoekt dan ook constant naar geld het octrooi op de accijnzen van de wijnen en de bieren wordt vernieuwd, net zoals de keure van de draperie - en om één en ander te betalen verkoopt Poperinghe de dure wetkroesen van de stad. De zeegeuzen varen op de Noordzee!

Jaar 1572

Op den eersten april verloor Alba zijn bril !

Zo hebben we het geleerd en Poperinghe probeert zijn laken- en baai industrie weer op gang te krijgen.

Jaar 1573

't Zijn dure tijden als er een burgeroorlog is. Tussen al die ellende komt er een verbod op het pissen op de Halle - De geuzen worden achtervolgt en we lezen de veroordeling van Pieter Waels. - De watergeuzen vallen aan, de mannen van de Hamhoek vergeten op wacht te staan. De katholieken verweren zich, er worden zondagsscholen ingericht en bij de berechtingen wordt er een groep gewapende mannen meegestuurd. En er komen nieuwe keuren voor de volders, voor de bestelder van de markt en voor de verkoop van de hoppe.

Verder iedereen bedankt die mij de beste wensen stuurde en ik voeg hier deze onderstaande commentaren toe, die ik binnen kreeg.

Beste Guido,

Bij het lezen van het januarinummeer wil ik het volgende zeggen over het artikel van De Mommerency. Enkele jaren geleden bezocht ik het kasteel van Chantilly in Frankrijk. Ervoor staat het ruitersstandbeeld van een zekere Anne de Monmorency; dat was een vechtersbaas uit de 16e eeuw en een vroegere eigenaar van het kasteel. Hij sneuvelde tijdens de godsdienstoorlogen tussen katholieken en protestanten in Frankrijk. Ik vraag mij af of er een verband zou zijn tussen hem en de Mommerency van Vlamertinge; de gids in het kasteel sloot dit toch niet uit.

Als inwijkeling in Vlamertinge en oud leerkracht in Poperinge volg ik toch nog met veel plezier en interesse de artikels over Poperinge.

Tevens wens ik jou en alle medewerkers een gelukkig, gezond en voorspoedig nieuwjaar.

Beste groeten,

Van De Castele Etienne

Van mijn vriendin Anne-Mie Hautekeete, wonende in het verre Munte, kreeg ik de volgende interessante opmerking:

Dag Do

Dank voor je *Doos Gazette* - wat zijn jullie daar goe bezig in POP :-)

De nieuwjaarsbrief van Luc Ameel 1952: de illustratie is wellicht van Jeanne

Hebbelynck (Gent, 1891 - 1959). Als het even mag van corona wordt er dit voorjaar in Munte een tentoonstelling georganiseerd met haar illustraties. Je moet eens googlen, je zal ze meteen herkennen die zoete prentjes van toen we kind waren ...

Veel groeten, voor een goede gezondheid en een dikke portie geluk & liefde

Vanuit het verre Munte

Anne-Mie & Martin

Twée prachtige foto's van Daniel Hauspie

Dorsmachine met Maurits Verhaeghe

Mijn grootvader Alidor Camerlynck werkte als stoker voor Maurits Verhaeghe van aan de Vuile Seule Abeelseweg in Watou

Hij was de zoon van Henri Verhaeghe . De opvolger van Maurits was André Verhaeghe .Een ganse familie die met dorsmachines

bij de boeren in de streek en ver in het ronde ging dorsen. Veel machines werden door hen ontworpen .

André had zelf een miniatuur van deze toestellen getrouw nagemaakt. Is eens in Het wekelijks nieuws gepubliceerd.

Foto van rond 1925. Alidor was de vader van mijn moeder Alice.

*Zo schreef Daniel, en **Wouter Moyaert** van het SAP en 'Poperinge Verbeeldt' ging op zoek naar dat bewuste artikel over die miniatuurduvel.*

Hij vond voor ons enkele verslagen van de hoevedagen in Roesbrugge waarop in deze van 1984 effectief deze prachtige miniatuurduvel te zien is op foto.

In twee andere verslagen merken we dat zijn 'grote' broer telkens ook mee op de hoevedagen stond en dat hij nogal water verwerkte – 't was een waterduvel – een duvel die heel veel water dronk met een respectabele leeftijd – geboren in 1902.

We geven hieronder met dank aan Wouter – het verslag uit 1984 en nog een foto van de grote duvel uit 1986.

De dorst van deze duvel anno 1912 is haast niet te lessen.

En op Poperinge Verbeeldt stond er nog een foto van den zelfde duvel als op tweede foto, maar dan met een heel gezelschap werkers.

Bij deze foto staat de volgende omschrijving:

- Watou: groepsfoto bij de duvel
- **Beschrijving**

Begin jaren 1950 poseren deze landbouwwerkers voor een foto. De stoommachine (*duvel*) achter hen is de aandrijfmachine om de dorsmachine te laten werken. De *duvel* (ook *batteuse* in de volksmond genaamd) en het dorsen en alles wat erbij hoorde werd in de jaren 1960 overbodig door de pikdorser. 1. x x, 2. x x, 3. x x, 4. x x, 5. x x, 6. x x, 7. Jerome D'Arras, 8. André Provoost, 9. x x, 10. x x en 11. x x.

Het Couthof, Schone Slaapster in de tuin van Mathilde

Hans Vandenbroucke

Sinds het luisterrijke huwelijk van Filip van België is de familie d'Udekem d'Acoz in ons land een begrip. Minder bekend is dat het kasteeldomein van de oom van koningin Mathilde, graaf Henri d'Udekem d'Acoz, wekelijks open is voor het publiek. De Bron trok voor u op verkenning naar het Couthof in Proven.

Als je de Provenseweg volgt tussen Poperinge en Roesbrugge, passeer je het Couthofdomein 2 km voor het dorpscentrum van Proven. Sla de Canadaweg in en 400m verder aan de rechterkant vind je de publieke ingang tot het domein. Let wel: er is geen parking. Neem dus de fiets of parkeer uw wagen langs de Provenseweg/Couthoflaan even over het kasteeldomein nabij een groep woningen, 'de Clytte' genoemd. Je kan er ook een wandeltocht van maken door te vertrekken nabij de kloosterkapel van gehucht 't Vogeltje, anderhalve kilometer ten oosten van het domein.

Baron Jules Mazeman de Couthove

De geschiedenis van het Couthof gaat ver terug in de tijd. Al in 1365 stond het als heerlijkheid bekend, eigendom van Margaretha van Rijsel. Later kwam het domein in handen van de familie van Hoorn waartoe graaf Van Hoorn behoorde, de edelman die samen met zijn bondgenoot graaf van Egmont in 1568 in Brussel onthoofd werd.

In 1684 werd het park middendoor gesneden door de aanleg van de ‘Grote Calciede’, een nieuwe verharde weg die werd aangelegd door Zonnekoning Lodewijk XIV en liep van Waasten naar Duinkerke. Oorspronkelijk maakten het huidige kasteeldomein en het Couthofbos één groot geheel uit.

De toenmalige barones eiste wel dat de passage van de weg doorheen het Couthof moest worden omzoomd door lindebomen. Een overeenkomst die nu nog steeds wordt nageleefd door Wegen en Verkeer.

In 1742 koopt de familie Mazeman het domein. De Mazemans waren afkomstig uit Diksmuide en hadden zich in Poperinge opgewerkt als stadsgriffier. In 1772 wordt de familie in de adelstand verheven. Jules Mazeman de Couthove verkreeg in 1842 de titel van baron. Deze ambitieuze politicus was gehuwd met een kleindochter van het toen vooraanstaande kasteel ‘t Hooghe in Zillebeke. Hij bleef gedurende 36 jaar burgemeester van Proven en 18 jaar senator voor het arrondissement Ieper. Mazeman liet de gronden en bossen rondom het kasteeldomein inrichten volgens de Engelse landschapsstijl. Daarvan getuigen nog steeds de merkwaardige (ook exotische) bomen, waterpartijen, prieeltjes en meerdere ‘fabriques’, pittoreske gebouwtjes in een idyllische bouwstijl. Dé ‘follie’ van het Couthof is de ‘Galge’, een arcade met drie torentjes in een weide naast het Couthofbos. De Galge diende oorspronkelijk als herkenningspunt midden in een labyrint.

De jongste zoon van Jules Mazeman, Raoul, huwde met Mathilde van Outryve d’Ydewalle. Dit adellijke echtpaar stierf kinderloos. Barones Mathilde had bij het overlijden van haar man in 1921 haar nicht Suzanne geadopteerd. Zo erfde Suzanne van Outryve d’Ydewalle het ruime fortuin aan bossen, landerijen, hoeves en huizen van de familie Mazeman, naast haar erfdeel van de familie van Outryve.

Verdeeldheid leidt tot verval

Suzanne Van Outryve d'Ydewalle trouwde in 1933 met Charles d'Udekem d'Acoz. Het paar krijgt drie zonen: Henri, Raoul en Patrick. De familie beheert het domein, maar brengt er geen grondige wijzigingen meer aan. Heel wat van de huidige bomen dateren dan ook uit de periode van 1850 of vroeger. De opvallende bruine beuken in de buurt van de kasteelvijver zijn dus zo'n 170 jaar oud.

Na het overlijden van de moeder-barones in 1983 blijft het familiegoed in onverdeeldheid. Beheer en onderhoud worden verwaarloosd, het park verwildert en de pittoreske gebouwen geraken in verval. De overlaat die het water in de kasteelvijver op niveau moet houden, wordt beschadigd, waardoor het peil van de vijver met bijna 1 meter zakt en de oevers erosie toeneemt. In droge zomers staat de vijver grotendeels droog.

Een groot onderhoud dringt zich op. Dit laat tientallen jaren op zich wachten. De verdeeldheid van de familie haalt zelfs de media en de 'boekskes'. Sommigen gewagen van de familie d'Udekem d'Ambrasz.

Start natuurbeheer en restauratie

Na het overlijden in 2008 van Patrick d'Udekem, de vader van koningin Mathilde, komt alles in een stroomversnelling. Het Couthofbos (55 ha) aan de overzijde van de Provenceweg wordt verkocht aan het Agentschap Natuur en Bos. Het kasteel annex kasteeldomein komt in handen van Bernard d'Udekem d'Acoz, de zoon van Raoul. Het kasteel blijft bewoond door graaf Henri en zijn echtgenote Marie Madeleine Kervyn d'Oud Mooreghem.

Onder leiding van architect Dries Van Hove, gespecialiseerd in erfgoedprojecten, start een restauratieplan dat gesubsidieerd wordt door het Agentschap Onroerend Erfgoed van de Vlaamse Gemeenschap. Eén van de voorwaarden voor subsidiëring was de overeenkomst dat het Couthofdomein tot eind 2027 beperkt wordt opengesteld voor het

brede publiek. Iedere zaterdag kan je er wandelen op de vrijgemaakte paden doorheen het bos en rond de oude tuin. Om de privacy van de kasteelbewoners niet te verstoren, blijft men steeds op enige afstand van het kasteel zelf. Na 2027 zal een bezoek aan het domein enkel nog kunnen op afspraak.

Schuilhutten en paviljoen

Op de verkenningstocht doorheen het domein kom je eerst langs de schaapsstal, maar de schapen zelf zijn er niet meer. Deze bijna sprookjesachtige constructie met een strooien dak is opvallend gekleurd: een zwarte basis gaat over in een opeenvolging van zachtrood en wit, afgewisseld met een wand in zacht geel-groen-zwarte. De stal is verlucht langs roosters uit

gebakken klei. Vlakbij ligt een ruime graspartij met zicht op de achterkant van het kasteel, omzoomd met een bijzonder grote rododendronhaag. Die leidt naar de vijver en de romantische brug, die echter niet toegankelijk is.

Wat verder in het bos vind je een ruime schuilhut voor de wandelaars. Opnieuw strooien dak in de vorm van een parasol, sobere wanden in houtvlechtwerk. Dé blikvanger van het domein is het prachtig gerestaureerde zeshoekige paviljoen dat rust op een kleine heuvel boven op de ijskelder. De vorm van de ijskelder is atypisch, met het smalle gedeelte bovenaan en niet onderaan zoals gebruikelijk. Interessant is wel dat kelder als vleermuizenverblijf wordt ingericht.

Het oorspronkelijke paviljoen was achthoekig en werd getekend door de gebroeders Böhm uit Ieper. Vanuit het paviljoen kan je een zichtas trekken doorheen het domein richting kasteel en daarna verder over de Provenseweg tot aan de ‘Galge’.

De restauratie van het paviljoen was geen sinecure. Het gebouw steunt deels op de ijskelder als fundament, maar moest in 2014 bijkomend gefundeerd worden en kreeg een compleet vernieuwd dak. Deze restauratie werd bekroond met de ‘Prijs Prins Alexandre de Merode 2016’. Van bij het paviljoen krijg je een fraai zicht op de achterkant van het kasteel.

Ommuurde fruit- en moestuin

Het pad leidt verder naar de ommuurde tuin met een serrecomplex. In vervlogen tijden moet dit een idyllische plek geweest zijn: een enorme bakstenen muur met daartegen de (nu verdwenen) gebogen glazen serres. De noordelijke muur bleef intact en reikte hoger dan de zuidelijke muur om de moestuin te beschutten tegen de koude wind. De zuidelijke muur werd rond 1940 vervangen door een betonnen constructie die in de toekomst nog zal verwijderd worden. Ooit was dit een fruitboomgaard met moestuin die de kasteelbewoners van vers fruit

en groenten voorzag. Je merkt onmiddellijk de twee prachtige witte serres. Eén serre kon verwarmd worden en leverde aardbeien in de winter. De gerenoveerde serres verdienen wel een flinke onderhoudsbeurt. De pas gerenoveerde tuinierswoning vlakbij schittert in rozerode kleuren met zwarte randen.

In het Couthofdomein kan je geen echte luswandeling maken. Na het bezoek aan de tuin moet je op je stappen terugkeren om het westelijke deel van het domein te bezoeken: het boothuis, de houtdroogplaats, de paardenstal en het koetshuis. Let ook op het duivenhok en hondenhok, ook een restauratie die in de prijzen viel.

Momenteel zijn hier nog grondige restauratiewerken bezig aan de paardenstal. Er wachten nog heel wat dossiers op subsidiëring: restauratie koetshuis, het baggeren van de vijver en het herstel van de overlaat naar de Clyttebeek, zodat de vijver haar oude waterniveau kan terugkrijgen.

Groen erfgoed

Het kasteeldomein is een ecologische oase met tal van monumentale bomen. Opvallend tussen de groene eiken zijn de bruine beuken die hun brede kruin tot op de grond laten doorgroeien. Aan de rand van de vijver vind je nog een unieke moerascipres, een bladverliezende conifeer met schitterende herfstkleuren. We tekenden bij een recent bezoek ook enkele zwammen op : een Tonderzwam op een oude beuk, een Lakzwam, de Prachtvlamhoed en de Asgrauwe Koraalzwam. De twee graslanden worden niet meer begraasd, maar wel gemaaid. Een beheer met het oog op kruiden en bloemen ontbreekt. De vijver mist een rijke waterfauna door een te groot aantal (Canadese) ganzen vlakbij.

Partners voor de Schone Slaapster?

Het Couthofdomein beschikt over tal van troeven, maar speelt die onvoldoende uit. De talrijke parkgebouwtjes zijn schitterend gerestaureerd, maar ze worden niet echt gebruikt en komen daardoor onvoldoende tot hun recht. Bij de schapenstal grazen geen schapen, in de serres worden de groenten beperkt onderhouden, de tuin mist een tuinbeheer, de boomgaard is volledig vervallen ...

Wellicht zou de samenwerking met een VZW hier kansen kunnen bieden. Waarom het onderhoud niet uitbesteden aan een sociale werkplaats voor werkzoekenden, een dagcentrum voor mensen met een beperking, een tuinbouwschool, ... Het Regionaal Landschap Westhoek zou hier mooie landschappelijke projecten kunnen uitwerken.

Het Couthofdomein heeft duidelijk nood aan een nieuwe dynamiek. Restaureren en renoveren is op zich niet voldoende om de Schone Slaapster eindelijk wakker te krijgen.

Tekst: Hans Vandenbroucke, met dank aan Chris Develter, Ivan Top, Bernard d'Udekem d'Acoz en Dries Vanhove

**De oorzaak van de aardappelplaag van 1845 gezien in een geleerd Brugs genootschap :
een discussie tussen de meteorologie en de mycologie
Gaston R. Demarée¹**

In de jaren **1845-1850** greep de laatste, in vreedstijd, bestaanscrisis plaats in West-Europa (Vanhaute, Paping & Ó Gráda, 2007) en werd alzo beschouwd als een tijd van ontbering, hongersnood, ziektes, politieke onrust en revolutie.

Het jaar 1848 wordt ook **het Revolutiejaar** genoemd. Inderdaad in vele Europese landen grepen opstanden plaats die een liberale grondwet of het verdrijven van vreemde heersers mogelijk moesten maken.

In België vonden kleine opstootjes en het Risquons-Tout militair incident plaats en de regering zette ongewenste vreemdelingen, waaronder Karl Marx, het land uit.

Op de Koninklijke Sterrenwacht van Brussel (KSB) werd **Jean-Charles Houzeau [de Lehaie]**, medewerker van **Adolphe Quetelet**, directeur, ontslagen omdat hij aan een republikeins banquet had deelgenomen.

Tussen december 1847 en eind januari 1848 schreef Karel Marx te Brussel het *Communistisch Manifest* dat begin 1848 te Londen wordt gedrukt.

We zien dat ook Brugge en in een bredere context Vlaanderen deel heeft uitgemaakt van deze bestaanscrisis.

In 1845 was **de aardappeloogst** in België met 87 % verminderd ten opzichte van de gemiddelde opbrengst en dat met 43 % in 1846. In België waren de cijfers voor overlijdens in 1847 30% hoger dan in de vorige jaren.

Het totale *surnuméraire* dodental bedroeg 40.000 tot 50.000 waarbij de meest getroffen regio's in Oost- en West-Vlaanderen lagen met excess sterftcijfers met twee-vijfden tot dubbel hoger in bepaalde plaatsen. (Vandepitte, 1964; Van Troostenberghe, 1986; D'hondt, 2009; Vanhaute, 2010; Delanghe *et al.*, 2013; Labeeuw, 2017)

De heersende bestaanscrisis die hard toesloeg in de werkende klasse lag aan de basis van een **hongeroproer dat op 2 en 3 maart 1847** te Brugge uitbrak en dat door de gendarmerie, de Garde Civique en het leger onderdrukt werd. Van de 18 betichten werden er drie vrijgesproken maar voor de anderen werden zeer zware veroordelingen uitgesproken waaronder 1, 2 en 3 jaren gevangenisstraf (Van den Abeele, 1982, 1985).

In **Ierland** stierven ongeveer één miljoen mensen door de Grote Honger (*An Horta Mor*) en door de honger gerelateerde ziektes zoals tyfus en dysenterie onder de condities van politieke en economische omstandigheden. Verder emigreerden één miljoen Ieren in massa gedreven door de hongersnood in '*coffin ships*' naar de Verenigde Staten.

In België kwam eind juli 1845 het eerste bericht over **de aardappelplaag** uit een krant in Kortrijk en werd door de kranten uit de hoofdstad overgenomen:

'La récolte des pommes-de-terre promettait d'être des plus abondantes ; mais, en moins de deux jours, tout est changé : par un phénomène qu'aucun de nos cultivateurs ne peut s'expliquer et qui de mémoire d'homme n'a jamais été observé, les feuillages tombent et ôtent toute force à ses tubercules.' (*L'Indépendance Belge / Journal de Bruxelles*, 28 Juillet 1845)

Het Nieuws- & Annoncien-Blad van Audenaerde op datum van 3 augustus 1845 schreef over het begin van de aardappelziekte:

'Den oogst van den aardappelen schijnt op verscheidene plaatsen bedreigd, en in sommige streken reeds vernietigd. Zie hier wat wy diesaengaende vernomen hebben: Het schielijk verdroogen en vergaen van de aardappelen, en het verrotten der pataters aen den struik, begint

¹ gaston.demaree@meteo.be ; Koninklijk Meteorologisch Instituut van België, Ringlaan 3, 1180 Brussel.

men in de provincie Oost-Vlaenderen, op vele plaatsen ook te bemerken. Uit Holland meldt men dat dit onheil zich in de polders insgelyks heeft veropenbaard.'

Zoals aangetoond hierboven werd heel snel duidelijk dat de gebeurtenis een landelijk en zelfs een internationaal karakter had wat niet weinig bijdroeg tot de complexiteit van een mogelijke verklaring. De meeste kranten namen het ongekende fenomeen als een hot-spot op en publiceerden over de waarnemingen, en over de ideeën om er mee om te gaan.

Aan deze discussie in de pers werd zowel deelgenomen door landbouwers, als door pseudo-wetenschappers als door echte wetenschappers en de meest diverse argumenten werden naar voor geschoven om de gebeurtenissen te verklaren.

'Dr. Gravet heeft in de dagbladen van Kortrijk eenen brief doen plaatsen, waarin hij beweert dat deze kwaal alleen ontstaat aan de krachteloosheid en den, als het ware, hoogen ouderdom dezer plant. Volgens hem bestaat er geen ander middel tegen dezelve dan de herzaaijing. Even als alle planten, in het algemeen, brengt ook deze haar zaad voort; dit is het dus, wat het soort vernieuwt en behoudt; door de herzaaijing alleen kan de plant bij voortdoring in den staat van leven, jeugdigheid onderhouden worden en steeds jonge en krachtige vruchten opleveren.'

In diverse landbouwgenootschappen, de provinciale landbouwcommissies en ook nationaal wordt geanimeerd gediscuteerd en gepubliceerd over het onbekende verschijnsel.

Zelfs een nationale commissie wordt in het leven geroepen om een verklaring te geven (Bourson, 1845).

In september 1848 wordt te Brussel een nationaal '*Congrès agricole de Belgique*' ingericht, onder het voorzitterschap van Charles de Brouckère, waar één van de thema's de aardappelplaag was (Congrès agricole de Belgique, 1848).

Ik beperk mij hier tot twee leden van de *Société médico-chirurgicale de Bruges* die een rol gespeeld hebben in de zoektocht naar de oorzaak van de aardappelplaag en dat zijn **Louis Matthys en René Van Oye** (Demarée, 2028, 2019).

Louis Matthys werd geboren in Slijkens, nabij Bredene, op 15 februari 1811 en vestigde zich vanuit Bredene als apotheker in de Philipstockstraat te Brugge op 23 juni 1835 (nu een onderdeel van de Irish Pub).

Op 29 mei 1854 verhuisde hij naar het Sint-Jansplein A1/70 (nu het hoekhuis Biskajersplein nr. 1, momenteel het bistro en restaurant '*De Schilder*'). Louis Matthys overlijdt schielijk op datzelfde adres op 15 november 1891.

Louis Matthys was lid van de *Société des Sciences naturelles de Bruges*. Dit wetenschappelijk genootschap te Brugge heeft een eerder kortstondige levensduur (De Baets, 2007). Matthys ontplooit een aantal activiteiten in de *Société des sciences naturelles de Bruges*. Wij vinden Matthys terug als lid van de prestigieuze en oudere *Société médico-chirurgicale de Brugges*. Dit erudiete genootschap geeft sinds 1842 de *Annales de la Société médico-chirurgicale de Bruges* uit.

Louis Matthys publiceert in 1845 in de Annalen van de *Société médico-chirurgicale de Bruges* een artikel dat zijn meteorologische waarnemingen op diverse vaste uren van de dag bevat voor de maanden mei, juni, juli en augustus 1845.

Hij verklaart dat volgens hem **de ziekte van de aardappelen te wijten is aan de snelle en hevige wisseling van de temperatuur** en aan de excessieve bodemvochtigheid veroorzaakt door aanhoudende en overdadige neerslag.

Het spreekt vanzelf dat dergelijke weeromstandigheden reeds meermalen in het verleden werden waargenomen zonder dat er een aardappelziekte plaats greep maar men had grote moeite om de snelheid van de ziekte over grote afstanden te verklaren en het weer was een factor die over gans West-Europa min of meer uniform was.

En daarmee wordt een verklaring gegeven die bijna 20 jaren stand zal houden. Matthys en D'Hauw lezen op 7 oktober 1845 een verslag over de toen lopende aardappelplaag voor in het Genootschap en de lezing wordt zowel in de Annales van de Sociëteit en als een brochure gedrukt (Matthys et D'Hauw, 1846).

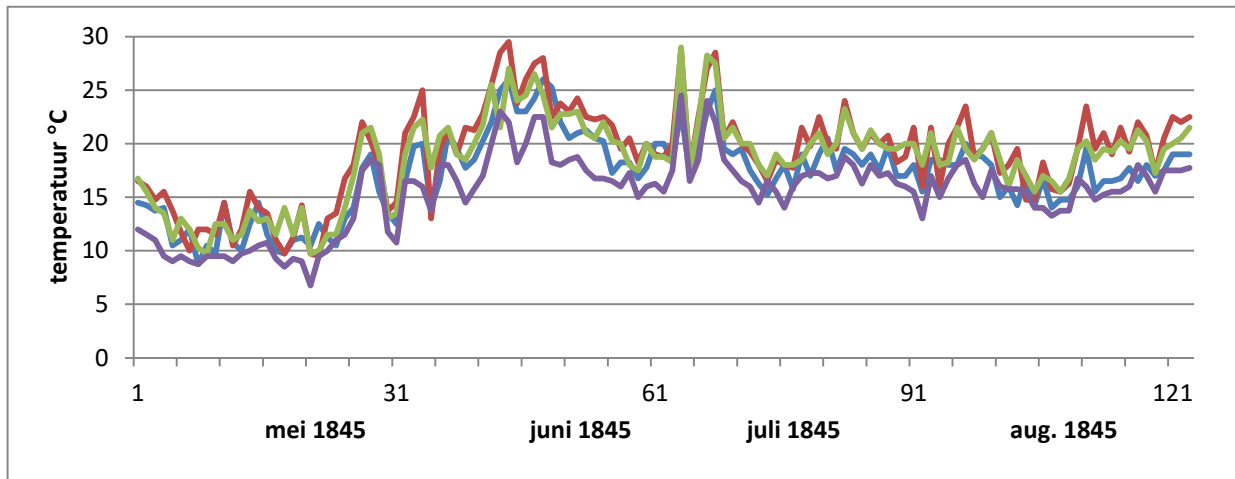

Fig. 1. Thermometrische waarnemingen verricht te Brugge door Louis Matthys voor de maanden mei, juni, juli en augustus 1845 op verschillende uren van de dag (Matthys, 1846).

Louis Matthys was zo overtuigd van het belang van meteorologische waarnemingen in de context van de aardappelziekte dat de huidige klimaathistorici hiermee een langdurige tijdreeks van waarnemingen bezitten.

Inderdaad worden deze waarnemingen in de *Annalen* van het genootschap gepubliceerd tot en met 1861 ! Daarmee behoort Brugge op het vlak van de meteorologische waarnemingen tot een der zeldzame plaatsen in België - en zeggen dat de meteorologische reeks totaal onbekend was (Demarée *et al.*, 2002) !

En nu kom ik, een beetje meer uitgebreid, tot de tweede hoofdspeler: **René Van Oye**.

Hij komt uit een Brugse familie die rond het midden van de 18de eeuw uit Armentières, in het Franse département du Nord, naar Brugge kwam.

Zijn ouders woonden tijdelijk te Tielt waar René Van Oye in 1813 als Frans staatsburger geboren werd (de Belgische departementen behoorden tot het Franse Keizerrijk). Hij begint zijn studies aan de Universiteit te Gent met het academiejaar 1832-1833. Hij behaalt met grote onderscheiding in juli 1833 de graad van kandidaat in de wetenschappen voor de studenten die zich voorbereiden op de studie van de geneeskunde. Hij doet er de doctoraten in de geneeskunde met grote onderscheiding en behaalt in september 1837 het diploma van doctor in de geneeskunde aan de centrale examencommissie volgens de Wet de Theux.

René Van Oye schrijft zich, komende van Brugge, te Torhout in op 26 mei 1837 als als '*docteur en médecine [sic]*' in de Keizerinnestraat 2, (de huidige Zuidstraat, Torhout).

We weten niet waarom René Van Oye Torhout kiest – had hij als student aan het college te Torhout reeds met zijn toekomstige echtgenote of met de familie Ossieur kennis gemaakt?

Hij huwt op 15 januari 1838 te Torhout met Delphine Ossieur, dochter van Louis François Ossieur, deurwaarder, en Joanna Georgina Josepha Fraeys. Zowel de Ossieus als de Fraeys behoorden tot de leidende families in het 19de eeuwse Torhout.

In 1846 woont de familie Van Oye reeds op het kasteeltje '*Het Ravenhof*' even opzij in de Nieuwstraat te Torhout. Blijkbaar opent zijn diploma van doctor in de geneeskunde en zijn huwelijk met Delphine Ossieur de deuren van de bourgeoisie te Torhout.

Er zijn intense relaties met de Ossieur's, de De Gheldere's, de Fraeys', de de Brouckère's, en met J.-F. Dieryckx, notaris en burgemeester te Torhout, allemaal leidende families in het kleine provinciestadje. Deze families kenmerken de liberale bourgeoisie van Torhout die tot in de 20ste eeuw een rol speelt. Een grote stap vooruit voor de student aan de Universiteit van Gent die twee staatsbeurzen krijgt komende uit minder-begoede ouders.

René Van Oye werd lid van de reeds genoemde *Société des Sciences naturelles de Bruges*, en verhuist mee naar de *Société médico-chirurgicale de Bruges*. Hij wordt snel een der leidende figuren in het stadje Torhout.

René Van Oye is, in maart 1844, stichtend lid en secretaris van de *Maatschappij voor Landbouw* te Torhout. Zijn naam wordt dikwijls geassocieerd met deze van Jan-Francis Dieryckx, notaris te Torhout. Jan Frans Dieryckx (Torhout, 1798 - Torhout, 1886), is grootgrondbezitter in Torhout, liberaal provincieraadslid en burgemeester van Torhout in de jaren 1847-1855, 1864-1870 en nadien gemeenteraadslid. René Van Oye wordt, in samenwerking

met Dr. Joseph Ossieur (Torhout, 1819 - Roeselare, 1897), zijn schoonbroer en geneesheer te Roeselare, stichtend bestuurslid van de *Société médicale d'Emulation de la Flandre occidentale* te Roeselare en leidt er de publicatie van de Handelingen van het Genootschap.

Fig. 2. René Van Oye (Tielt, 1813 – Torhout, 1894) (courtesy Archief UGent)

Op 18 augustus 1845 leest René Van Oye te Torhout in de *Société agronomique de Thourout* een tekst voor over de oorzaak en de natuur van de aardappelziekte. Hij wijt op een correct wetenschappelijke manier de ziekte aan het optreden van een schimmel van het genre *botrytis*.

1° Que la maladie des pommes de terre ne dépend ni de quelques propriétés viciées de l'air, ni de troubles dans les phénomènes météorologiques, ni de la dégénérescence du tubercule ; mais tout au plus ces circonstances peuvent avoir joué un rôle de causes prédisposantes.

2° Que l'unique cause déterminante du mal est la présence d'un champignon qui, se propageant avec une rapidité et une profusion extraordinaire, a dû infecter tous les champs plantés de solanées, et que par conséquent la maladie doit être regardée comme contagieuse.

3° Que jusqu'ici aucun remède efficace n'a été trouvé. (Vanoye, 1845)

Van Oye is echter niet de allereerste en enige die deze veronderstelling maakte want binnen het tijdperk van 20 dagen maakten 4 Belgische wetenschappers deze prangende veronderstelling. De hoofdspelers van deze discussie zijn

(a) Charles Morren², botanicus, tuinbouwkundige, landbouwspecialist, initiator van de fenologie en hoogleraar aan de Universiteit te Luik. Hij is de verdediger van de mycologische veronderstelling (Morren, 1845);

(b) zijn tegenspeler is Joseph Decaisne, een Franse botanicus en agronoom (Decaisne, 1846). In deze context wordt voornamelijk verweten aan de verdedigers van de schimmel hypothese dat de schimmel het gevolg is en niet de oorzaak van de kwaal,

² Moren was afkomstig van Veurne en schreef ook over de hopplant

d.w.z. dat ze het effect en de oorzaak verwarren. Decaisne wordt gesteund door Maximilien De Saive, Doctor in de Geneeskunde, agronoom, redacteur en eigenaar van het zeer verspreid landbouwtijdschrift '*La Sentinelle des campagnes*'.

Men moet wachten tot in **1863, tot Anton de Bary** definitief bewijst dat de bewuste schimmel, die hij herdoopt tot *Phytophthora infestans*, wel degelijk de oorzaak van de aardappelziekte is en deze studie wordt gepubliceerd in de botanische sectie van de *Annales des Sciences naturelles* waarvan Decaisne een der hoofdredactoren was (de Bary, 1863).

De reden waarom ik René Van Oye nader belichtte is dat hij vandaag als wetenschapper niet meer vermeld wordt. Ik denk dat zijn medische wetenschappelijke bijdragen en zijn rol als organisator van het geneeskundig leven in West-Vlaanderen zowel provinciaal als nationaal vooruitlopend, hoogstaand en absoluut de moeite waard zijn aan te halen.

Referenties:

- Bourson, Ph. (1845) *Exposé analytique de diverses opinions sur les causes probables de la maladie des pommes de terre, présenté à la Commission instituée près du ministère de l'intérieur*, Par Ph. Bourson, Membre et Secrétaire de la Commission, 64 p.
- de Bary, A. (1863) Recherches sur le développement de quelques champignons parasites, etc. *Annales des Sciences Naturelles*, 4e série, Botanique, 20, p. 1-148.
- De Baets, Peter (2007) De 'Société des Sciences naturelles de Bruges' (1838-1842). *Biekorf*, 107de jaar, Aflevering 4, p. 297-309.
- Congrès agricole de Belgique*, réuni à Bruxelles, le 21, 22, 23 et 24 septembre 1848. Bruxelles, Imprimerie de Deltombe, 161 p.
- Decaisne, J. (1846) *Histoire de la maladie des pommes de terre en 1845*. Paris, Dusacq, 127 p.
- Delanghe, J.R., De Buyzere, M.L., Speeckaert, M.M., Langlois, M.R. (2013) Genetic aspects of scurvy and the European famine of 1845-1848. *Nutrients*, 2013 Sep 12;5(9):3582-8.
- Demarée, G.R., Lachaert, P.-J., Verhoeve, T. and Thoen, E. (2002) The long-term daily Central Belgium Temperature (CBT) Series (1767-1998) and early instrumental meteorological Observations in Belgium. *Climatic Change*, 53, Nos. 1-3, p. 269-293.
- Demarée, G.R. (2018) Meteorologen versus mycologen over de aardappelziekte (Brugge, 1845). *Biekorf, West-Vlaams Archief voor Geschiedenis, Archeologie, Taal- en Volkskunde*, (2018, 2), p. 184-199.
- Demarée, G.R. (2019) La maladie des pommes de terre en 1845 vue par la Société médico-chirurgicale de Bruges : météorologie vs mycologie. Food and Weather Studies, Karin Becker & Rengenier C. Rittersma (Eds.), *Food & History*, 17(1), p. 65-78.
- D'hondt, J. (2009) Gort en gortmolens in de strijd tegen de hongersnood in Brugge, 1845. *Brugs Ommeland*, driemaandelijks tijdschrift, 49, 2, juni 2009, p. 79-88.
- Labeeuw, T. (2017) "*Ik beken de diefstal te hebben gepleegd, en zulks te hebben gedaen uit hongersnood*" : voedsel- en houtdiefstal als overlevingsstrategie en deel van de economy of makeshifts in Brugge, 1840-1860. UGent. Faculteit Letteren en Wijsbegeerte. Vakgroep LW03, Masterproef voorgelegd tot het behalen van de graad van Master in de Geschiedenis, IX, 199 p.
- Matthys, L. et D'Hauw, H. (1845) Rapport sur la maladie actuelle des pommes de terre, présenté à la Société Médico-Chirurgicale de Bruges, dans sa séance du 7 octobre 1845. Extrait des *Annales de la Société Médico-Chirurgicale de Bruges*, Tome VI. Bruges, Imprimerie de Felix De Pachtere, Imprimeur de la Société Médico-Chirurgicale de Bruges, 48 p.
- Matthys, L. (1846) Observations météorologiques faites à Bruges, par Louis Matthys,

Pharmacien. *Annales de la Société médico-chirurgicale de Bruges*, Tome VII, Année 1846, p. 81-84, 177-180, 245-248, 331-334.

Morren, Ch. (1845) *Nouvelles Instructions populaires sur les Moyens de combattre et de détruire la Maladie actuelle (Gangrène humide) des Pommes de terre et sur les Moyens d'obtenir pendant l'Hiver et spécialement en France, Des Récoltes de ces Tubercules, suivie de Renseignements sur la Culture et l'Usage du Topinambour* (Préface, Liège, ce 30 septembre 1845). Paris, A la Librairie encyclopédique de Roret, 48 p.

Vandepitte, G. (1964) De aardappelplaag in Lissewege – 1845/1852. *Rond de Poldertorens. Handelingen van de Kring voor Heemkunde en Geschiedenis Sint-Guthago*. Jaargang VI, Nr. 5, p. 84-87.

Van den Abeele, A. (1982) Hongeroproer te Brugge 2 en 3 maart 1847. Een breekpunt tijdens de "ellende der Vlaanders". *Handelingen Genootschap voor geschiedenis Brugge*, p. 131-192.

Van den Abeele, A. (1985) Hongeroproer te Brugge in 1847. Gerechtiglijk epiloog. *Biekorf* 1985(3), p. 303-304.

Vanhaute, E. (2010) De schrikkelijke hongersnood is genadig afgewend. Waarom de Kempen in de jaren 1840 niet verhongerden, *Taxandria Jaarboek*, 2, p. 255-268.

Vanhaute, E., Paping, R. and Ó Gráda, C. (2007) The European subsistence crisis of 1845–1850. A comparative perspective. In: C.Ó. Gráda, R. Paping and E. Vanhaute, eds. *When the potato failed. Causes and effects of the 'last' European subsistence crisis, 1845–1850*. Turnhout, Brepols Publishers, pp. 15–40 (CORN Publication Series 9).

Vanoye, R. (1845) Considérations sur la cause et la nature de la maladie des pommes de terre, lues à la société agronomique de Thourout, en sa séance du 18 août 1845, (z.p.).

Van Troostenberghe, Edwin (1986) Aardappelcrisis overspoelt Middelkerke met duizenden bedelaars in de jaren 1840. *Graningate, Driemaandelijks Tijdschrift van de Heemkring van Middelkerke*, 21, 6, p. 5-19.

Gaston Demarée

Oproep !

Gaston maakt van de gelegenheid gebruik om de volgende oproep te plaatsen !

Eigenlijk wou ik naar aanleiding van mijn stukje een bescheiden oproep plaatsen in 'Doos - Gazette' voor **historische klimaatgegevens en voor klimaatinformatie uit dagboeken.**

Heel dikwijls nemen landbouwers weer- of klimaatinformatie op in hun dagboeken.

Dus mensen – kijk eens of je iets dergelijk misschien vind in jullie documentatie en speel het dan door aan Gaston !

Spangaertsdale

Facebook is een eigenaardig fenomeen, soms verassend, maar spijtig genoeg ook vluchtig. Ik zag alleszins graag de onderstaande foto op de facebookpagina 'How it was, a place to remember' of 'Oe dat 't wos – een plekke om te herinner'n'. Het was Bern Bach die deze foto plaatste.

Ik pik enkele commentaren:

Bertin Deneire ★ Hier woonde René Assez, alias Neeij van Saars. Veel gespeeld in die buurt. Nu bijna onherkenbaar daar. Happy days! Zeer mooie foto Charlotte.

Bertin Deneire ★ Dat huisje links was zijn hopas. René telde zelf ook hop. Was zakker van beroep.

Brecht Vandenberghe Prachtige foto! Een typisch voorbeeld van landelijke woningen in onze streek. Zo zijn er heel weinig van over gebleven. Geen rieten dak zoals tegenwoordig, maar een strooien dak met roggestro. Ik zie ook 'versteend' vakwerk in de zijgevel. Machtig!

Clovis Vdrm 🖐 was het huisje van René Assez (né van Saars) de neef van mijn grootmoeder Bertha Truant die een klein winkeltje had waar nu Jean-marie Devos en Juliette Pattyn wonen. Heb nog ergens een schilderijtje waar hij voor het huisje zit met zijn pijp. achter het huisje was er een pruimelaar.. Ge moest uw voeten 30 cm opheffen om over de dorpel te kunnen en het had nog een lemen vloer..

Guido Vandermarliere En dat is nu de herberg Spagnaerdsdale - dat al in 1567 bekend stond als een beruchte ontmoetingsplaats voor de geuzen. Prachtige foto van een plaats vol geschiedenis!

En om dat te bewijzen voeg ik hier een stukje uit mijn DiMPop – of Digitaal museum voor Poperinghe aan toe. Het DiMPop – waar je nu de geschiedenis van Poperinghe vindt tot in het jaar 1568 - is te vinden op:

[neerhof \(tneerhofvzw.be\)](http://neerhof(tneerhofvzw.be))

De coup van Spanjaardsdale*

*Volgens bepaalde historici planden de geuzen op **zondag 11 januari 1568 in Poperinge** een grote bijeenkomst van geloofsgenoten van heinde en verre. Bedoeling zou geweest zijn om tegen de middag eerst de (kreupele) predikant **Jan Michiels** het hoge woord te laten voeren, en daarna, op het ogenblik dat er een processie uitgaat in de stad, zal er een verrassingsaanval plaatsvinden. De stad zonder verdedigingswal lijkt een makkelijke prooi.*

Pauwel Heinderycx:

:‘Onder het belee van den voornoemde **Jacob van Heule, Jan Michiels**, minister, ende **Jan Camerlynck**, is eene bende wilde Geusen by nachte gecommen te **Spangnaerdsdale, by Poperinghe**, in meeninge de gevangenis van dier stad open te breeken ende de **gevangene Geusen er uut te verlossen; verders vande kercken ende de huysen der rijkste inwoners te plunderen.**

Sy waechden het niet hun voornemen te volbrengen, om datter eenige hunner benden, op welckers medewerckinge sy reeckenden, ter gestelde plaets niet gecommen waren.’

Het toponiem ‘Spanjaardsdale’ vinden we in de archieven van de 16e eeuw terug voor een herberg aan die zich anno 2016 op de hoek van de Diepenmeers en de Duinkerkestraat zou bevinden..

Backhouse:

‘Camerlynck zelf vertelt ons wat er na de preek van Jan Michiels had moeten gebeuren:

‘...tsermoen ghedaen synde, te doen een aanval met bewapende volcke van de selve presche up de stede van Poperinghe ende van daar voorts **doet te slane alle de priesters** ende de ghone die hemlieden soudon willen beschermen; ende voorts de **nieuwe religie binnen deze lande te planten...**’

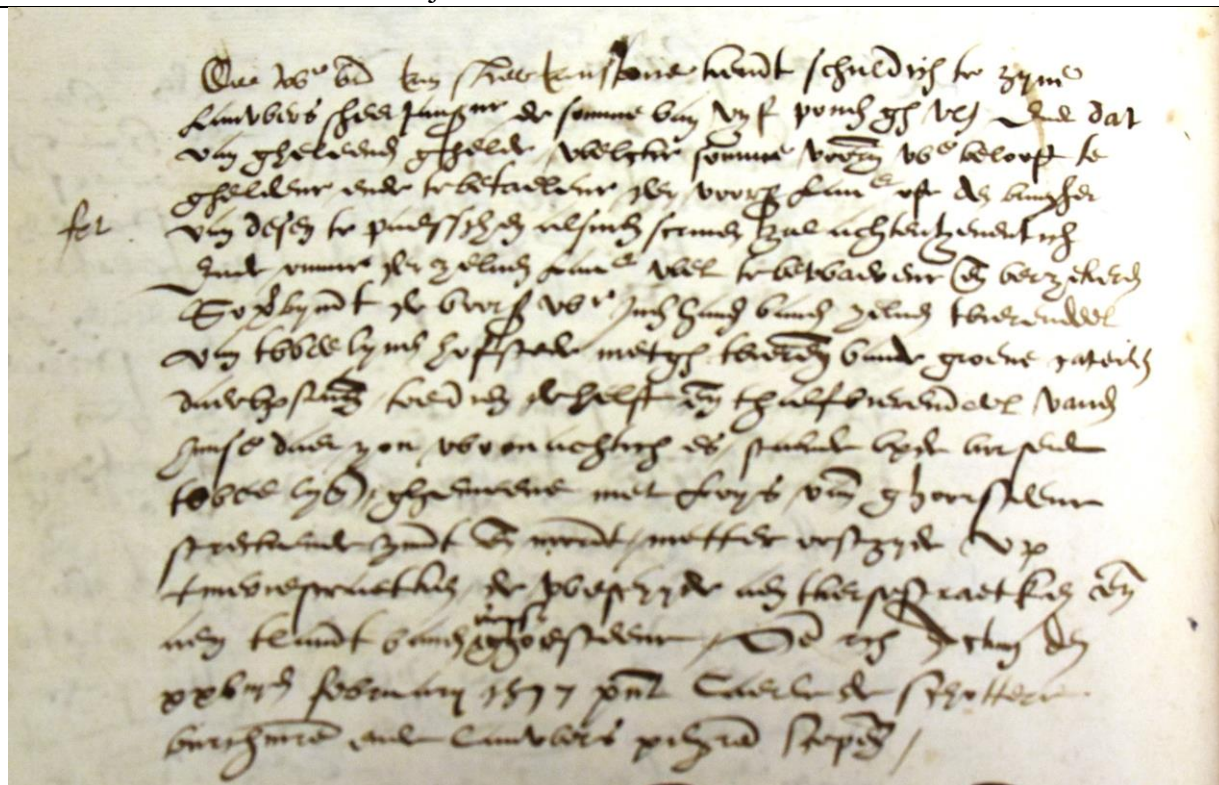
*Volgens deze thesis wilden de bosgeuzen **Poperinge** dus als **springplank** gebruiken voor een **tegenoffensief** waarbij het Westkwartier en wellicht de gehele Nederlanden werden veroverd. Maar net als in de Sint-Sixtusbossen lacht Dame Fortuna hen niet toe: een gietende regenbui verstoort de timing van de aanval. Nog een toevalligheid speelt in de kaarten van de stadsmagistraat: spelende straatkinderen vangen iets op over de samenkomst en zijn hierover bezig, net als een schepen van Poperinge voorbij wandelt. Het duurt niet lang voor de ‘Wet’ geïalarmeerd is en baron Rassenghien een versterking van 100 soldaten kan sturent. Diezelfde dag nog komt de baljuw van Poperinge in ’t Cleen Graveke in Westouter acht gewapende mannen op het spoor. Zeven onder hen worden aangehouden en naar Poperinge overgebracht. Een van de gearresteerden is een zekere **Jakob Visaige** uit Dranouter. Hij zou met een 300-tal andere Vlamingen uit Engeland teruggekeerd zijn om de Bosgeuzen te komen versterken. Hij biecht het hele aanvalsplan op.*

En lees verder op de webstek....

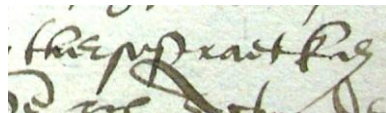
Pareltjes uit het archief

Ik ben nog even aan het kijken in de registers van de 16de eeuw of ik zowat de interessantste akten heb opgenomen in mijn 'geschiedenis' van Popreinghe, het DiMPop en zo kwam ik nog eens op de onderstaande akte terecht, een pareltje maar een moeilijk pareltje.
Het leest als volgt:

28 februari 1577 – "t Meriestraetke en Kersstraetken – SAP 395 – Renten

De wedewe van **Jan Sheerjanssone** kendt schuldich te zyne **Lauwers Sherjanssone** de somme van vijf ponden grooten vlaemsch ende dat van gheleende ghelde, welke somme voorgaende wedewe belooft te gheldene ende te betaelene de voorgaende Lauwers ofte de bringher van desen te Paesschen als men scriven zal achtentzeventich ende omme den zelven Lauwers wel te bewaeren ende verzekeren - so verbyndt de voorgaende wedewe inden handen vanden zelven tvierendeel van twee lynen hofstede metghaders tvierendeel vande groene cathelen daerup staende – toedien de helft ende thalf vierendeel vanden huuse daer zoe³ woonachtich es – staende up de voorgaende twee lynen – ghemeene met Loys vande Ghoorsteene – streckende zuudt ende noordt – metter oostzyde up **tMeriestraetken** – de westzyde aen

tKersstraetken ende aen tlandt vande voorseide Goesteene – omme executie

Actum den xxviiiij de february 1577 –

Present Caerle de Schottere - burchmeester ende Lauwers Pilgrem, scepene

³ Zoe = zij

Ik heb lang getwijfeld of er nu eigenlijk 'Kerse' of 'Keise' straatje stond. Na overleg met Jacques Destailleur, hebben we geoordeeld dat er effectief 'kersstraatje' staat – en een 'kers kan hier bedoeld zijn als een 'keerse' of een kaars.

Een rare naam voor een straat.

De volgende vraag is dan natuurlijk waar lag dat Kersestraatje?

Als we deze gegevens op het stadsplan van Deventer omstreeks 1560 opgemaakt – zetten, dan zien we het volgende:

interpreteren.

Het Meriestraatje liep van ongeveer de Elsenbruggestraat – de huidige Deken De Bolaan -, dwarste 't Nieuwstraatje, de huidige Benedictijnenstraat en liep zeker tot aan de huidige Havermuis.

Volgens onze akte, liep het Kersstraatje parallel met het Meriestraatje.

Het huis waarvan er sprake is stond immers tussen deze twee straatjes in.

Het Meriestraatje ten oosten en het Kersstraatje ten westen van de grond en het huis.

We denken dat het huis waarvan hier sprake is, zowat halfweg lag, zoals op de kaart getekend.

We dachten even dat we hier de Havermuis gevonden hadden, zoals dit op de kaart getekend staat, maar dan zou men waarschijnlijk de derde straat – de huidige Havermuis genoemd hebben, wat niet het geval is.

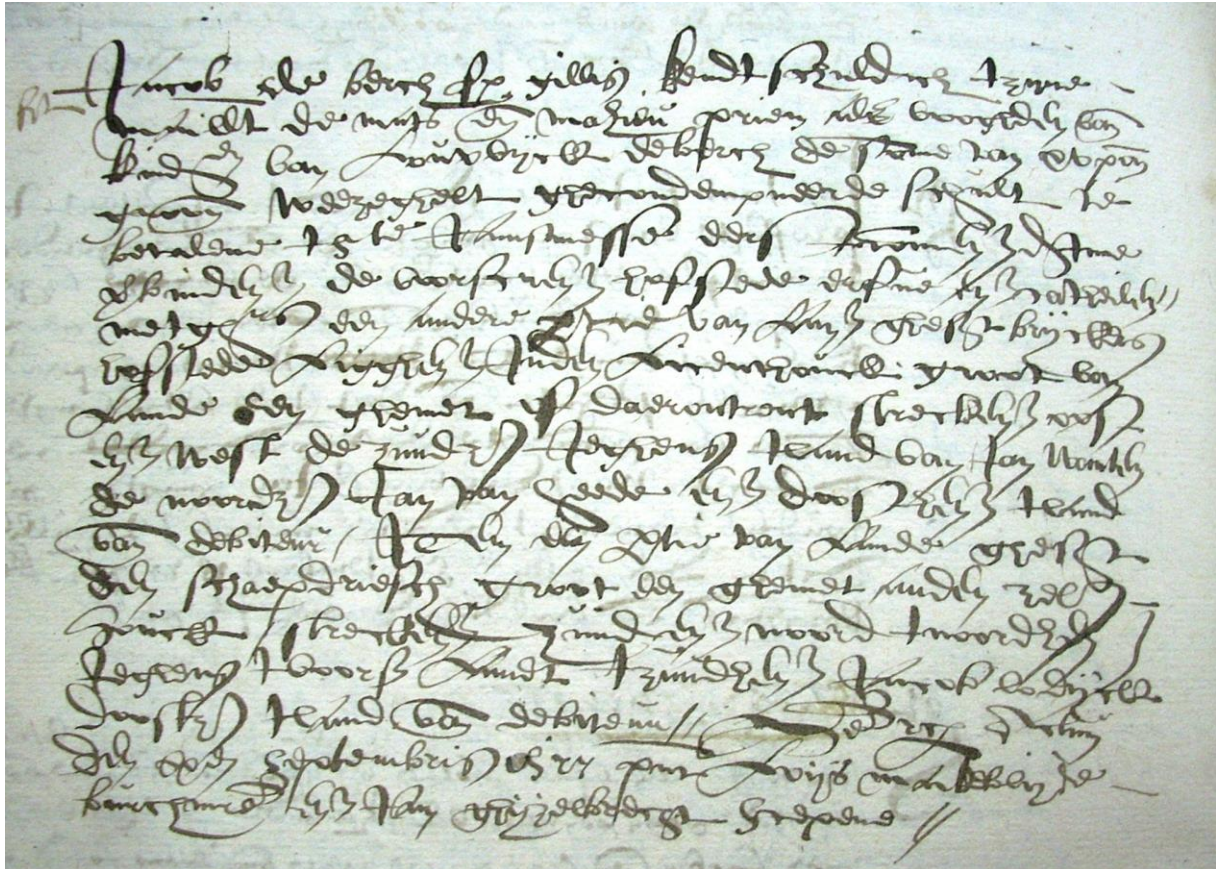
Het blijft moeilijk om deze akten te

De Schaepsdries in de Lyssenthoek - Guido Vandermarliere & Carlo Jengember

Ik ben bezig om de interessantste renten uit de 16de eeuw te transcriberen en zodoende stuipte ik op twee akten waarin er sprake is van een 'schaepsdriesch'.

Ik geef eerst deze twee transcripties:

20 september 1577 – Bryckers hofstede – de Schaepsdries – Rente

Jacob de Berch filius Gillis

kendt schuldich tzyne **Maillaert de Mats ende Mahieu Priem** als voochden van de kinderen van **Louwyck Deberch**

de somme van xv ponden grooten weezeghelt ghecondempneerde schult te betaelene te Ste. Jansmesse eerstcommende

daerinne verbindende de voorschreven hofstede, erfve ende catheilen metghaders een andere partie van lande – gheseyt **Bryckers hofsteede** ligghende inden Licenthouck – groot van lande een ghemet ofte daerontrent –

streckende oost ende west – de zuutzyde jeghens tland van Jan Wanten – de noordzyde Jan van Heede ende doostzyde tland van de debiteur

Item een partie van lande gheseyt **den Schaepsdriesch** – groot een ghemet inden zelven houck – streckende zuud ende noord – tnoordhende jeghens tvoorschreven landt – tzuuthende Jacob Lodyck – doostzyde tland vande debiteur

Actum den xxste septembris 1577

Present Loys Makeblyde, burchmeester ende Jan Ghyselbrecht – scepene

Bryckers hofstede – is op zich ook een interessant toponiem omdat in een tijd dat de boerderijen doorgaans uit leem bestonden een 'bryckers hofstede' of een hofstede uit 'brycken' wel zal opgevallen zijn.

Maar wat ons vooral opvalt is die 'schaepdriesch' in de Lyssenthoek.

De tweede akte waarin we deze 'schaepsdriesch' terugvonden is de volgende:

14 mei 1578 – Een lening voor Jacob de Bergh en Perone – De Schaepsdriesch - SAP 395 - Folio 102
--

Mattheus de Fieulx heeft ghecocht jehens Jacob de Bergh de zone Gillis ende Perone zyn wyff
 een erfvelicke losrente van xij pond parisis tsjaers - den penninck xvj - voor de somme van xvj pond grooten vlaemsscher munte -
 dannaff teerste jaer vallen zal den xiiij in meye xvc lxxix end alzo voort totter lossinghe te doene met zulcke ghelde - etc.
 daerinne verbindende een hofstede - groot van lande iij gemeten min een vierendeel - metter helft van de huusynghen ghemeene met Jan vander Heede -
 staende ende ligghende inden **Lyssenthouck** daer de voornoemde Jacob ende Jan Plessy woonende zyn -
 streckende oost ende west - doosthende inde waterloop - twesthende tgoed van Pieter van Stichel - de zuudzyde de selve Stichele - de noordzyde tland van Jacob Loodyck -
 metghaders alle de groene catheilen op den voorseide grond staende
 Item een stick van vier linnen lands inden zelven houck - twesthende inde waterloop - -
 toosthende tland van Jan Wanten - de zuudzyde tland van Jan van Heede - ende de noordzyde tnaervolghende land
 Item een gemet lands inde zelven houck gheenaemt **den Schaepdriesch** - metten westhende op den meersch van Jacob Loodyck - toosthende tland van Jan Wanten
 Item vyf vierendeel lands genaemt **den Teghellaere** - metter westhende de Westouterstraete - de zuudzyde tleen van Steven Canin - tnoordhende tland van Jacob Loodyck
 Item een vierendeel lands inde **Achterbeike** - ghemeene in een meerder stick met Jacob Loodyck - west tleen van Steven Caenin - noord Jacob Loodyck -
 de voorseide partie te vooren belast in xviii pond parisis tsjaers losrente - den penninck xvj - jehens meeser Jacob Canin -
 Item in een verband van xxx ponden grooten jehens Jacob Loodyck - zonder breeder last inninghe naer coustume deser stede
 Actum den xiiij in meye xvc lxxviiij
 Present Makeblyde - burchmeester - Lauwers Pilgrem - Jan Datin - Willem van Beveren ende Jan Godduud , schepen

In deze akte geeft Mattheus de Fieulx een lening aan Jacob de Bergh en zijn vrouw Perone. Daarbij wordt er onder andere als borg een stuk land 'genaemt den Teghellaere' gesteld. De juiste betekenis van dit toponiem ontgaat mij of het zou de betekenis moeten hebben van een stuk land zo horizontaal als een tegel?

Voor ons is het belangrijkste alleszins dat er hier weer sprake is van het zelfde stuk land 'de Schaepsdriesch'.

Dit toponiem is niet uniek in de streek. We vinden tevens een schaapsdries in Krombeke. Leonard De Bo schrijft in zijn Idioticon over een dries het volgende:

DRIES, m., mv. driezen, DRIESCH, m., mv. drieschen.

Eene weide die men in zaailand verandert, gescheurde bijk, anders ook Groeze genaamd, bij Kil. ager novalis : ager pasuus. De driezen geven gemeenlijk schoone vruchten. Eenen driesch met tarwe bezaaien. " Den pachter sal vermogen alle meerschen ende driessen te besaeyen, behoudens dat by de selve sal meerschen laten dry jaren voor t'expireren van sijnen pacht. " (Cost. v. Audenaerde.) —

Ook gebruikt als benaming van **een open plein, meer of min begraasd, met of zonder boomen, waar gemeenlijk eene straat of drie op uitkomt**. Hij woont te N. bij den Dries. Jongen, waar hebt gij geweest? Met mijne maatjes gaan spelen op den Dries. Er woont veel arm volk rond den Dries te N. De Dries te Kemmel is de begraasde en met boomen beplante plaats bij de Kerk, rondom met huizen bebouwd. "

In Br. en Vl. wordt de naam van dries veelal gegeven aan zekere uitgestrektheid gronds, die vrij gebruikbaar ligt, hier en daar, doch ongeregeld, met boomen beplant en onder wier schaduwen schapen en koeien hunnen vrijen loop hadden.

In Limb. is driesch eene weide, gewoonlijk openbaar, met talrijke boomen beschaduwd, zoodat er niets kan op wassen dan slecht gras, dat door het vee wordt afgebeten. Deze weiden liggen veelal dicht bij de huizen. In N.-Br. en de Kemp. heeft dries ook eene soortgelijke beteekenis, namelijk die van weide, dicht bij of -aan de woning waarop men bleekt. Men zegt nooit in maar op den driesch, zoodat het eene opene of hooggelegene plaats is. " (Alg. Vl. Idiot.)

Op **Wikipedia** omschrijft men 'dries' als volgt:

Dries is een **toponiem**, het komt als *driesch* al voor in een 13e-eeuws Vlaams document en betekent dan 'braakliggend weiland'. Dit evolueert tot naam voor een nederzettingsvorm in Vlaanderen en Zuid-Nederland. Bij een dries vindt men huizen rondom een centraal middenplein, dat meestal een driehoekige vorm heeft. In sommige streken heeft het middenplein eerder een langwerpige vorm. **Dit middenplein deed in de middeleeuwen dienst als gemeenschappelijke weide (meent) voor het vee** en als plaats waar men mocht planten, dus men mocht er niet op bouwen. Bij een dries is ook vaak een drinkpoel gelegen. Rondom de dries stonden meestal de belangrijkste boerderijen van het dorp met enkele aanhorig kleinere huizen. De driehoekige vorm liet toe dat het vee 's nachts bijeen kon worden gedreven door slechts op drie plaatsen te moeten afsluiten

Ik denk dat we hierin het geval van de Schaapsdries in de Lyssenthoek mogen spreken van een 'weide voor de schapen', en dus zeker geen 'gezscherude akker' zoals De Bo aangeeft.

Dit toponiem 'schaapsdries' komt waarschijnlijk uit de vroege middeleeuwen toen men ook in deze streek meer schapen kweekte en misschien zelf een gemeenschappelijke herder had, die deschapen op hun drift liederde.

De schaapsdries was dan de plaats waar men de schapen uit de verschillende hoeven van de hoek liet samen komen en waar de herder de zo gevormde kudde op sleeptouw nam.

In die zin kan dit toponiem nog stammen uit de Frankische tijd.

Ik stuurde de voorgaande commentaar door aan Carlo Jengember en hij stuurde mij de hieronder staande interessante bedenkingen door:

Dag Guido,

Dank je voor document.

Heel interessant dat je een spoor vindt van zo een schapendries. Alles wat je zegt klopt behalve dat dateren in de vroege middeleeuwen. We weten weinig af van wanneer die driesen dateren, in Engeland waar driesen 'greens' heten worden ze (een soort proto-driesen) vanaf de 8e eeuw gedateerd (de Angelsaksische tijd, bij ons de late Merovingische - vroeg Karolingische tijd). Ik zou die schapendries in de Lysenthoek (vooral mocht het een grote zijn in oppervlakte) dateren in de volle middeleeuwen. De schapen dienden dan naast vleesschaap, vooral voor hun wol voor de textielindustrie in Poperinge. Vergeet niet dat wij geen keikoppen zijn maar platers, die de wol afschraapten van het schaapsvel. Poperinge moet eigenlijk in deze periode meer schapen dan mensen gekend hebben. Middeleeuws Vlaanderen was (zoals nu de zwijnen almachtig zijn opgesloten in megastallen) één grote schaapsstal. Kun je aan de hand van de tekst de dries ongeveer situeren? en kun je me ook zeggen waar de schapendries in Krombeke zich bevond? Ik vermoed dat Krombeke ook in de middeleeuwen belangrijk was voor zijn schapen en wol.

Driesen zijn kleine 'commons' of gemeenschappelijke terreinen, bvb. grote commons zijn de kouters, ze konden in gemeenschappelijk bezit van een aantal bvb boeren zijn of eigendom van bvb. een heer die deze 'commons' dan uitbesteedde aan bvb boeren die het land beheerden, maar wel individueel bewerkten wel rekening houden met de drie slagen bij drieslagstelsel. De driesen waren wellicht ook gemeenschappelijke grond van een groep of een individu, maar in gemeenschappelijk gebruik. Deze driesen dienden onder ander om schapen bijeen te brengen, tijdelijk te houden maar ook om de dieren te verzorgen zoals wassen van de wol, pluten?, verven van de wol?, verzorgen van zieke dieren, het castreren (met de tanden) van lammen.

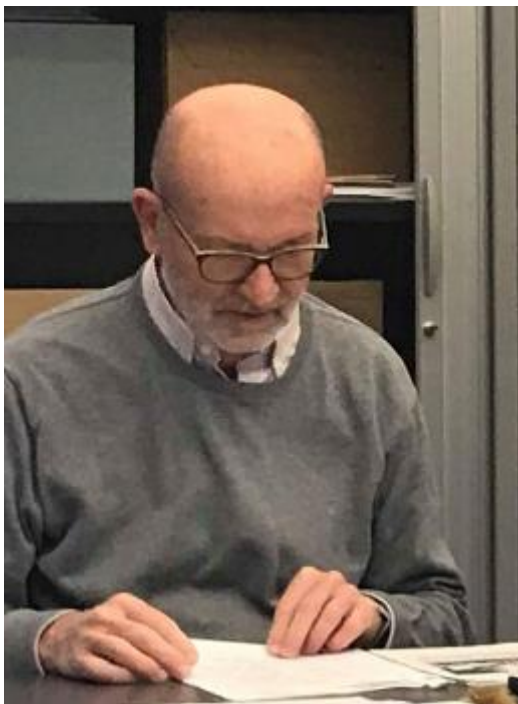
Commons vormen een wisselwerking van gemeenschappelijk en tegelijk individueel. Gemeenschappelijk en voorbehouden voor de groep (in die zin een publieke functie) maar voor de buitenstaander (die geen directe toegang had) privé.

laat me iets weten of je deze driesen kan localiseren, want ook over topografie van driesen kan ik iets zeggen. Weet ook dat driesen zich in een stad konden bevinden en niet steeds ergens ver weg gestoken te lande.

Groetjes

Carlo

De zaak HOSDEY - WANTEN ⁴

Bron SAP235a, Bijzondere Processen
Jacques Destailleur

De auteur van dit stuk in opperste concentratie actief in het SAPoperinghe.

Tijdens de les oud schrift werd mijn aandacht getrokken door een map uit SAP235a “Bijzondere processen” met een aantal ogenschijnlijk bijeen horende documenten. Deze map bevatte een twintigtal documenten, soms met een touwtje aaneen gebonden, in allerlei formaten, het ene al wat beter leesbaar dan het andere, en een akte in het Latijn.

Na wat puzzelen slaagde ik erin om alles chronologisch te klasseren, en dan kon het ontcijferen beginnen. Beetje bij beetje kon de zaak

(min of meer) uitgeklaard worden: wat was de aanleiding tot dit proces, over wat werd gedebatteerd. Geen heksen in dit proces noch burgemeesters op scheve schaatsen, geen sappige getuigenissen, wel veel ambtelijke en soms moeilijke taal, meer een kluif voor gespecialiseerde juristen. Ik heb geprobeerd om de grote lijnen uit te zetten.

Wat vooraf ging

Alles begon op 7 januari 1627, toen de genaamde Jacobus VERSLIJPE, zoon van Maillard, weduwnaar, en Genoveva WANTEN⁵, dochter van Jacobus, na hun ondertrouw, een “contracte antenuptial”⁶ afsloten voor een notaris. Wegens het belang van dit contract voor de rest van de zaak, is het voornaamste hier weergegeven. Het betreft een kopie die bij het proces gevoegd werd (op 26 juli 1642, zie verder).

Compareerden voor mij openbaer notaris present de naerghenaemde ghetuughen in persooene Jacob VERSLIJPE fs Maillard weduwaere t eender syde ende Genoveve WANTENS fa Jacob gheadsisteert met haeren voorseiden vaeder ter andere, te kennis ghevende dat zij van intentie zijn van in huwelyk t'allegieren⁷ ende alreede ondertrauwe ghedaen waeren, ende gheaccordeert te sijne by vorme van contracte antenuptial inder vorme ende maniere naervolghende, te weten indien de voorseide contractanten gheduerende haerlieden apparent huwelick overlijden zonder kijnderen by elcandere te vercrijghen zonderlijnghe den voornoemden VERSLIJPE voor de voorseide Genoveve sijne bruijdt : zal de zelve Genoveve profijteren boven haere douarie⁸ vanden goedijnghen tzijnen sterfhuuse bevonden

⁴ Dit artikel verscheen al eerder in het eerste nummer uit 200 van het tijdschrift SAPpig

⁵ Wanten, Wantes, Wantens

⁶ Contracte antenuptial : voorhuwelijkscontract

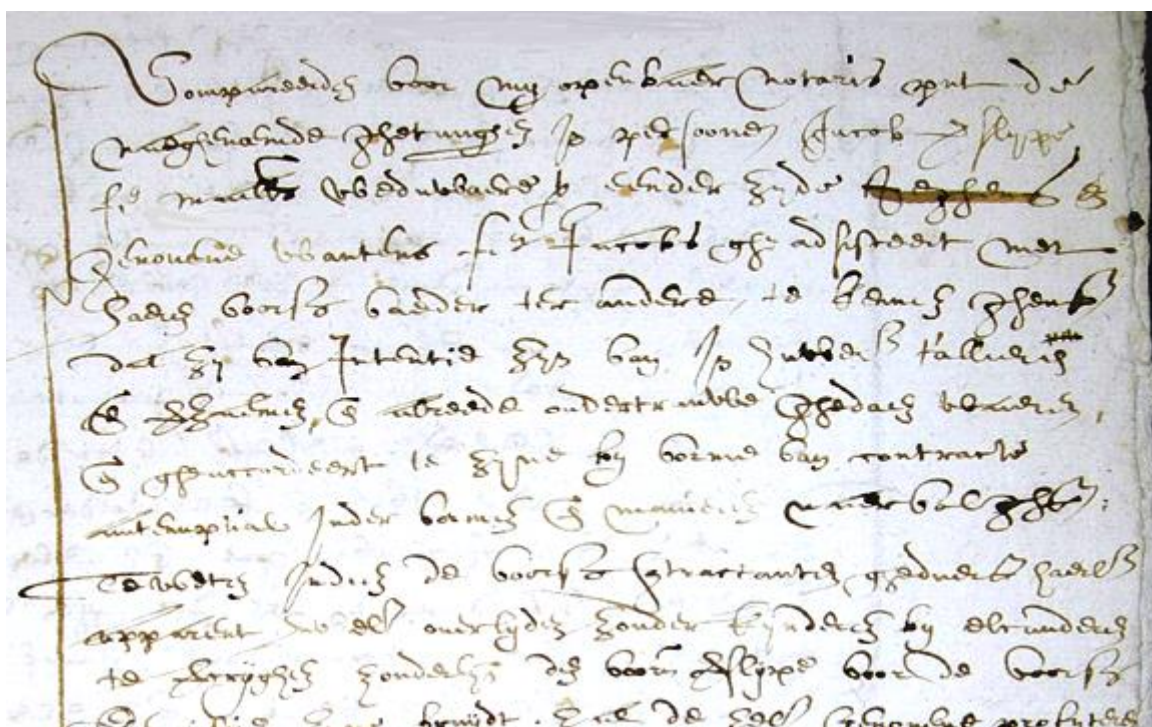
⁷ Allegieren : verbinden

⁸ Douarie : weduwengood, -geld

Eerst : een bedde ghestoffeert met alle haere cleederen lijnwaed ende juweelen thaeren lyfve dienende metsgaeders noch xiiii^c gulden, ende voorts noch een huus ende catheylen medegaende, ende de inne bevonden daer den voorseiden SLIJPE ieghenwoordelick woonachtich is staende opde zuudtsijde vanden overdam⁹ deser stede van poperynghe op den grondt vanden kijnders van Jan ZANNEQUIN tusschen de huuse van Jacob DE BERCH ende Christiaen BEUTEN, nemaer indien voorseide Genovijve het toverlijden voor den voorseiden VERSLIJPE haeren toecommende man : sal den voornoemden VERSLIJPE oock profyteren vooren uut den sterfhuuse van zijne huusvrouw een bedde ghestoffeert metsgaeders alle zijne cleederen lijnwaet ende juweelen tzijnen lijfve dienende ende voorts noch twaelf hondert gulden boven zijn recht van bijleven welcke voorschrijven dit ende oock zullen subsisteren indien den voorseiden apparente coniuncten gheduerende hemlieden huwelick eenighe kijnderen vercreghen hebbende : de zelve commende toverleven.

Blijvende voorts indien de zelve contractanten kijnderen van beede haerlieden lichaemen procreeren hemlieden ofte een van hemlieden overlevende subject de costume den voorseiden stede alwaer sij keurbroeder en keurzuster sijn actum den 7^e januari 1627 present Chaerles LEURIN ende meester Laurens DE LA VALLEE ghetuughen hier over gheropen ende ghebeden toorconde onderteekent Jacob VERSLIJPE tmarcq bij Genoveva WANTEN, Chaerles LEURIN, Laurens DE LA VALLEE ende A WINNEBROODT notaris publique ende is onderteekent A WINNEBROODT notaris publique

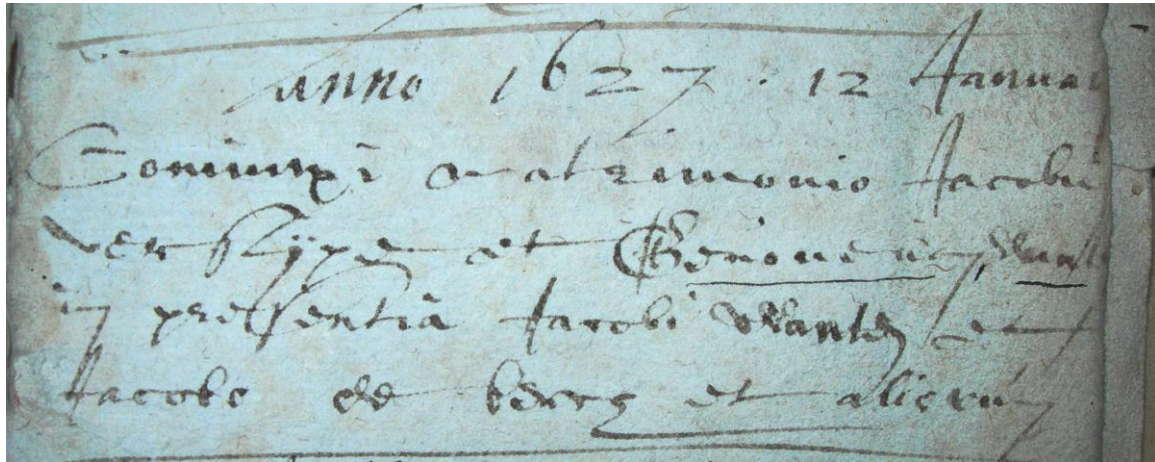
Quod testor G. WENIS notaris publique

Het begin van het huwelijkscontract

Het huwelijk

Hoog tijd om op onderzoek te gaan in de Poperingse parochieregisters, en we hadden een beetje geluk. Op 12 januari 1627 huwden Jacobus VERSLIJPE en Genoveva WANTEN in de Onze Lieve Vrouwekerk, met als getuigen Jacobus WANTEN (waarschijnlijk haar vader) en Jacobus DE BERCH. De aktes die onmiddellijk hierop volgen zijn grotendeels onleesbaar.

Parochieregisters OLV, huwelijken, Verslijpe x Wanten, 12 januari 1627

Dispensatie

Niet alles was rozengeur en maneschijn in dit huwelijk. In de bundel bevindt zich een akte van het bisdom Ieper¹⁰, gedateerd 5 april 1628, die ons duidelijkheid schenkt.

Verantwoordelijk voor deze akte is Dionysus BLOMMAERT “licentiatuſ canonicuſ eccleſiae cathedraliſ ſcholasticuſ Ipreſiſ iudex executor et commiſſariuſ...”. Door de grootte en de ſoort papier iſ de akte wat onhandelbaar, ze iſ trouwens ſierlijk beſchreven, in lange regels van helemaal links naar helemaal rechts. Gelukkig werd een aſchriſt gemaakt ten behoeve van het proces, op een handiger formaat en gewilliger papier.

Nadat de betrokkenen voorgesteld worden “...Jacobus VERSLIJPE et Genoveva WANTEN ex Beatae Mariae poperinghiſ ipreſiſ diocēſiſ”, komen we al ſnel te weten waarom de akte opgeſteld werd.

“Deze twee meſen hebben zich in het huwelijk verbonden, onwetend van een of ander beletſel, en met de bekendmaking van hun voorgenomen huwelijk in hun parochiekerk. Deze meſen hebben hun huwelijk in het aanſchijn van de kerk voltrokken. Nadien kwamen ze te weten dat ze in de derde graad met elkaar aanverwant¹¹ waren”

“Zonder dispensatie konden ze niet gehuwd blijven, en ſcheiden kon een groot ſchandaal veroorzaken. Daarom de ootmoedige ſmeekbede van beide betrokkenen om dispensatie te verkrijgen.”

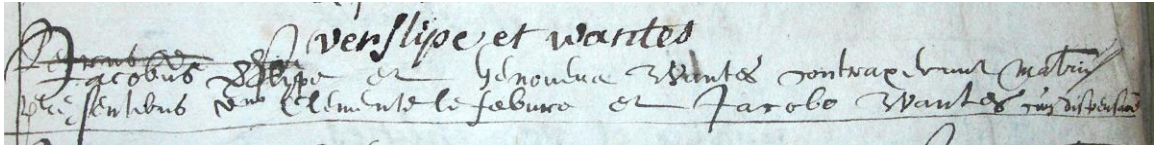
Tijdens het onderzoek werd echter ontdekt dat de aanverwantschap niet in de derde graad beſtond, maar in de tweede en de derde graad.

¹⁰ Bisdom Ieper : opgericht op 12 mei 1559 door de bul *Super Universas* (Pauſ Pauluſ IV), aſgeſchaft door het Concordaat tuſſen Napoleon en Pauſ Piuſ VII (15 juli 1801).

¹¹ Ze waren aanverwanten in de derde graad (door een huwelijk), geen bloedverwanten.

Op wie van beiden de tweede graad en op wie de derde graad betrekking had, is niet duidelijk. Het huwelijk vond plaats in 1627, Jacobus VERSLIJPE was toen al weduwnaar, maar opzoeken in parochieregisters konden geen verdere familiebanden bloot leggen. Maar eind goed, al goed: de bisschop verleent dispensatie op 5 april 1628¹², en wat vinden we in het parochieregister van de Onze Lieve Vrouwekerk, met datum 7 april 1628?

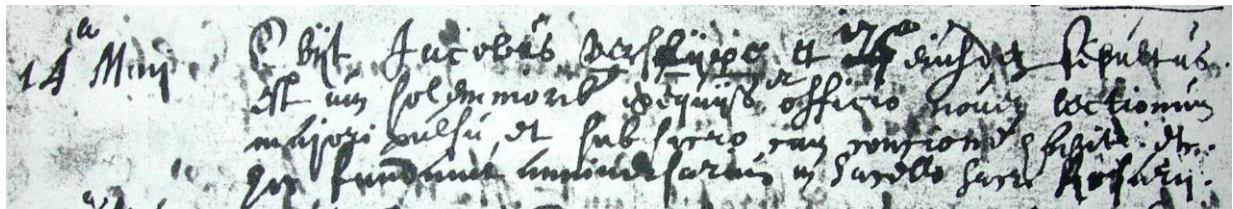
“Jacobus VERSLIJPE et Genoveva WANTES contraxerunt matrimonio presentibus rev. Clemente LEFEBURE et Jacobo WANTES **cum dispensatione**”.

Parochieregisters OLV, huwelijken, Verslijpe x Wantes, 7 april 1628

Overlijden

Tien jaar later, op 14 mei 1638 overleed Jacobus VERSLIJPE.

Parochieregister OLV, overlijdens, Jacobus Verslijpe, 14 mei 1638

HET PROCES

Het proces zelf bestaat uit 19 stukken, het eerste met datum 13 juni 1641, het laatste gedateerd op 17 februari 1644. Daarnaast bevat de bundel nog een “Extraict van procedure van t’rolle vander Camer onderhouden voor Burghmeesters ende Schepen der stede van Poperijnghe waerinne onder andere staet t’naervolghende...”

Daarin staat een opsomming van bijna alle stappen in dit proces: daartussen worden duidelijk de 17 eerste stukken vermeld, waardoor we tamelijk zeker zijn van de volledigheid van dit dossier. Dit *Extraict* sluit af op 28 november 1643.

De voornaamste feiten uit alle stukken worden hier chronologisch vermeld. Sommige documenten bevatten slechts een paar zinnen.

Requeste¹³ van de aeldynghen¹⁴ Jacob VERSLIJPE

13 juni 1641

¹² Ik vond trouwens een vergelijkbaar geval in Komen, waar een huwelijk gesloten werd op 19 januari 1743. Veertien jaar later bleek dat man en vrouw bloedverwant waren in de vierde graad (gemeenschappelijke betovergrootouder!). Dispensatie werd gevraagd op 3 maart 1757 via de pastoor van Komen, en de bisschop van Doornik verleende die onmiddellijk, waarop het paar opnieuw huwde op 8 maart 1757. Dit geval werd gepubliceerd in Vlaamse Stam, XIV (1978), J. Deroulé.

¹³ Requeste : verzoek

¹⁴ Aeldynghen : erfgenamen; altijd wordt genoemd Jan Hosdey (soms Gosdey, Osdey geschreven), af en toe ook Jan Tiersoone, Jan Depuudt, Clais Wicke, Frans Depuudt, Cesar Passchael, Pieter De Keyser

De erfgenamen van Jacob VERSLIJPE worden verder meestal aangeduid als Jan HOSDEY *ende consorten, heeschers*¹⁵.

In de requeste zelf wordt duidelijk gesteld dat het contract, waarmee Jacobus VERSLIJPE *zijne weduwe beghift heeft naer ondertrauwe met alle haer cleederen lijnwaet ende juweelen, medsgaeters 1400 gulden ende t'huus daer den voorseiden VERSLIJPE overleden is, notorelick is nul ende van onweerdich, midts man ende wijf elckanderen niet en moghen te verschoonen*¹⁶.

De verweerdereghe¹⁷ moet verplicht worden *om de aeldynghen de drie deelen van achte te laeten volghen*¹⁸

Aan dit eerste stuk is een klein documentje vastgemaakt dat al dateert van 1638, drie maanden na de dood van VERSLIJPE.

Ghesien bij d'onderschreven gheconsulteerde t'contract van huwelick ghemaect tusschen Jacob VERSLIJPE ende Genove WANTENS in daten vii^e januarij 1627 ende ghelet opde vraeghe dienangaende ghedaen
T'advij is, dat den voornoemde Genoveve nu weduwe gheworden zijnde ghenderande proffijt ofte bate en can hebben vuten voorseijden contract, midts tselven is nul ende van onweerden als gheschiet zijnde naerdien de voornoemde conjoincten ondertrauwe waeren ghedaen zoo men vuten selven contract bevyndt, actum t'ipre den xiii^e ougst 1638
J. De Schildere

Rescriptie¹⁹ van de verweerdereghe

13 juli 1641

Hierin geeft de verweerdereghe toe dat het contract van huwelijk is aangegaan op 7 januari 1627 na de ondertrouw, dat hun daaropvolgende huwelijk ongeldig was wegens het beletsel, en dat ze na de verkregen dispensatie een nieuw huwelijk is aangegaan met de genoemden VERSLIJPE, maar dat het afgesloten contract geldig bleef voor dit tweede huwelijk.

Replique²⁰ omme Jan HOSDEY met consorten, heeschers

3 september 1641

De eisers accepteren wel wat de verweerdereghe beweert over haar ondertrouw, huwelijkscontract, eerste huwelijk, en wegens de *nulliteyt* ervan, de nieuwe ondertrouw en tweede huwelijk, *maar versoucken dat de verweerdereghe* (enig bewijs) *overlegghen sal als zij daervan mach hebben volghens haer vantijsen*²¹

¹⁵ Heeschers : eisers

¹⁶ Verschoonen : bevoordelen

¹⁷ Verweerdereghe : de beklaagde, in dit geval Genoveve Wantens

¹⁸ De drie deelen van achte : zie verder in het proces

¹⁹ Rescriptie: schriftelijk antwoord

²⁰ Replique : wederantwoord, verantwoording

²¹ Vantijsen : van vanteren, zich beroepen op, ook: pralen met

Versouck omme Jan HOSDEY cum suis, heeschers

13 november 1641

De eisers betwisten dat de verweerdereghe aan het voorzeide verzoek voldaan heeft: zij heeft geen bewijs voorgelegd van het feit dat zij na het bekomen van de dispensatie opnieuw ondertrouw gedaan heeft, en vervolgens voor de tweede maal gehuwd is.

Versouckende daeromme andermael dat de verweerdereghe sal overlegghen behoorelyck bescheet van t'voorseijde tweede ondertrauwe ende nieuw huwelyck

Vuldoenijnghe omme de verweerdereghe

23 november 1641

Een kopie van de akte van dispensatie wordt door de verweerdereghe overgelegd.

Rejectie²² omme de verweerdereghe

23 november 1641

De verweerdereghe zeght *te blijven ende persisteren bij alle haer voorgaende, mette finen ende conclusien absoluteire bij haer ghenomen, sustinerende²³ daerinne wel ende ten rechte te zijne ghefondeert.*

Nemaer zal de voornoemde verweerdereghe dannof souffisante preuve²⁴ doen ...

Replique omme Jan HOSDEY heescher

14 december 1641

De eisers betrouwen er op dat de verweerdereghe weet dat het huwelijkscontract gemaakt werd *naerdien sij metten voornoemde VERSLIJPPE was ondertrauwe ghedaen, oock nietieghenstaende haer naervolghende huwelick mach nul gheweest zijn volghende d'overgheleijde dispensatie*

De reden is dat de nulliteijt van t'selve huwelick niet mede en brachte absolute nulliteijt vanden ondertrauwe te vooren ghedaen ...

Ofwel was haar ondertrouw ongeldig, en dan is ook haar huwelijkscontract ongeldig Ofwel hebben de verweerdereghe en haar man na het verkrijgen van de dispensatie het huwelijkscontract opnieuw geldig laten verklaren ...

Duplique²⁵ omme Genoveve Wantes verweerdereghe

5 februari 1642

De verweerdereghe blijft bij haar standpunten. Wat de heeschers beweren over de ondertrouw en het huwelijkscontract wordt *frivol²⁶* genoemd. Bij het sluiten van de ondertrouw vraagt de pastoor of er *tusschen die gonne te begheren te trauwen gheen beletsel van maegschap ofte*

²² Rejectie : verwerping

²³ Sustineren : beweren, aanvoeren

²⁴ Preuve : bewijs

²⁵ Duplique : antwoord op de replique

²⁶ Frivool : lichtzinnig

*affiniteit*²⁷ en is, pas dan wordt het huwelijk toegelaten. De verweerderege en haar man waren *ignorant vanden affiniteit ende thuwelick is de facto ghecelebreert ende gheconsomeert gheweest sonder van dispensatie te spreken totter tijt dat tbeletsel voorseide hemlieden kennelick is ghemaect gheweest.*

De replique van de eisers wordt hierbij niet aanvaard

Triplique²⁸ Jan HOSDEY ende consoorten

18 februari 1642

De eisers stellen vast dat de verweerderege na het verkrijgen van de dispensatie geen nieuw huwelijkscontract heeft gemaakt vóór het afsluiten van een nieuw huwelijk, en zeggen dat zij ook niet op de hoogte zijn van het afsluiten van dat nieuwe huwelijk. Ze willen een bewijs hiervoor.

Quadruplique²⁹ van de verweerderege **8 maart 1642**

De verweerderege exhibeert hierbeneffens extraict uut tregistere vande pastoor bij de heeschers versocht

Bij deze quadruplique is effectief een uittreksel uit de huwelijksregisters van Onze-Lieve Vrouwekerk gevoegd.

Extractum ex registro parochialis ecclesiae Beatae Mariae oppidi poperingensis
Titulo de matrimoniis, sic habetur de verbo ad verbum

Anno 1628 die septima Aprilis, Jacobus VERSLYPE et Genovieva WANTENS contraxerunt matrimonium presentibus Domino Clemente LE FEBURE et Jacobo WANTES cum dispensatione. Quae verba a R.d. Petro ROELENS tunc temporis parcho scripta esse, manuscriptus illius in eodem registro demonstrat et attestor concordare, ac predictos vere et solemniter in domino fuisse coniunctos a predicto parcho nec non legitime, secundum formam nobis prescriptam a Concilio Tridentino et constitutionibus synodaticis et iuxta instrumentum dispensationis Apostolicae in quorum fidem hisce propria manu subscripsi et sigillum nostrum apposui. 2^a decemb. 1641

GIULIELMUS SAYERS
pastor ecclesiae parochialis Beatae Mariae oppidi poperingensis

Onbenoemd, niet gedateerd document

26 juli 1642

Dit document bevatte alleen tekst, geen datum, maar omdat er 2 addenda waren (een uittreksel uit de Costumen van Poperinge³⁰, en de kopie van het huwelijkscontract waarmee we het verhaal begonnen) konden we het toch dateren: er wordt naar verwezen in de Vuldoenijnghe van 13 juni 1643 (zie verder).

²⁷ Maegschap en affiniteit : bloed- en aanverwantschap

²⁸ Triplique : antwoord op de duplique

²⁹ Quadruplique : antwoord op de triplique

³⁰ Costumen van Poperijnghe : zie Bijlage 2

De eisers leggen een authentiek uittreksel voor uit de gedecreteerde costumen deser stede ende jurisdictie, *inhoudende de vorme dieder moet gheobserveert worden int maecken huwelicksche voorwaerden.*

Ze stellen vast dat het huwelijkscontract niet voldoet, want na inspectie ervan blijkt geen van de vrienden of bloedverwanten het contract te hebben ondertekend, *jae selfs dat Jacob VERSLIJPE, sverweerdereghes man met gheene van zijn vrienden en is gheassisteert gheweest.*

Het bijgevoegde uittreksel luidt als volgt:

“Ghetrocken vute ghedecreteerde costumen der stede van poperynghe alwaer onder den titele IXe van huuwelickse voorwaerden in article V^e staet naervolghend

Alle redelicke contracten van huuwelicke ghesloten voor ondertrauwe, ende wettelicke verkennt ofte by vrienden ende maghen³¹ bestaende de apparente conjoncten van beede seiden onderteekent, sullen sorteren effect”

Intendit³² omme Genoveve WANTES verweerdereghe

25 oktober 1642

De verweerdereghe *exhibeert de originele brieven van tselve intereniment³³...* op datum 5 april 1628 (= datum van de akte van dispensatie) *tusschen de verweerdereghe ende de voornoemde VERSLIJPE.*

Het huwelijkscontract blijft dus geldig omdat het gemaakt is vóór enige huwelijksband (want de eerste ondertrouw en huwelijk waren niet geldig).

Contradictie omme de weduwe VERSLIJPE

15 november 1642

De weduwe VERSLIJPE zegt dat er geen nieuwe feiten zijn aangebracht werden, en dat alleen op feiten mag geoordeeld worden.

Rejectie omme Jan HOSDEY

22 november 1642

De eisers houden vol dat de verweerdereghe schuldig is indien zij de bewijzen overgelegd door de eisers tegenspreekt. Zij hebben het recht om alle middelen aan te wenden om de ongeldigheid van het huwelijkscontract te bewijzen.

Vuldoenynghe omme Genoveve WANTEN

13 juni 1643

Het is vreemd dat de eisers te laat zijn met hun gepretendeerd nieuw feit over de ongeldigheid van het bewuste contract, *hoewel de verweerdereghe inde zoo verre tzelfen faict tijdelick hadde gheposeert gheweest facil was om te solveren.*

³¹ Maghen : bloedverwanten

³² Intendit: eis, strafvordering, geschrift van beschuldiging

³³ Interinement: officiële bekrachtiging, ratificatie

De eisers zeggen dat het contract in kwestie niet wettelijk *gepasseert*³⁴ zou zijn. Het tegendeel blijkt uit de kopie van hetzelfde contract dat door de eisers op 26 juli 1642 werd voorgelegd. Ook al ware het zo dat het contract maar getekend was *door de contractanten zonder interventie ofte autoriteyt van notaris, tzelve nietmin ouk zou moeten sorteren effect*³⁵

Vuldoenynghe omme Jan HOSDEY

1 juli 1643

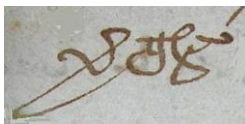
De eisers blijven bij hun standpunt dat het huwelijkscontract niet geldig is want niet conform de gedecreteerde costumen.

Als de voorseide costume niet expresselick en verclaerst dat contracten van huwelick anders ghemaect souden nul wesen ... dan moet dat naar rechte uitdrukkelijk zo begrepen worden. Alleen contracten die voldoen aan de vereiste vorm zijn geldig.

Solutie omme de verweerderegehe

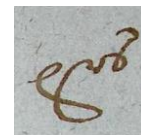
10 oktober 1643

De costume in kwestie stelt niet dat contracten die gemaakt zijn zonder Schepenen ongeldig zijn.

verweerderegehe

heeschers

Vonnis

20 januari 1644

En plotseling is daar het vonnis (dat geveld werd in Gent!):

“Partijen comparerende sal men ande selven te kennen gheven dat men niet en bevindt dat de verweerderegehe haer can prevaleren³⁶ metten contracte van huwelick in processe vermelt”

“Bijdien sal men ande verweerderegehe vraeghen of zij cesserende³⁷ t’selven contract van huwelick verstaet dat haer in tghonne bij sheeschers rechte ende contract van huwelick vermelt, meer soude moeten volghen dan de vijf deelen van achte naer vut wijzen het XXVe article titulus 10 vande ghedecreteerde coustume van Poperinghe”

Verder wordt gesteld

“de verweerderegehe te condemnieren ande heeschers te laeten volghen de drie deelen van achte vande goedijnghen bij sheeschers rechte ghementioneert ...”

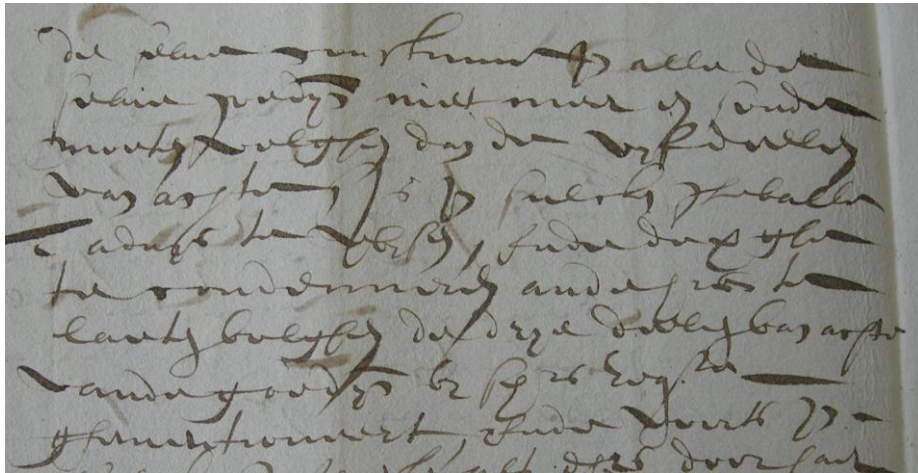
“sal men haer ordonneren te declaereren wat ende waerinne haer meer schuldich soude sijn te volghen, ofte dat haer int gheheel soude moeten volghen ...”

³⁴ Passeren: formele handeling waarbij een akte in het bijzijn van bv een notaris wordt ondertekend

³⁵ Effect sorteren : van kracht zijn, uitwerking hebben

³⁶ Prevaleren : de overhand hebben

³⁷ Cesseren : beëindigen, opgeven

Voor wie houdt van een mooi handschrift, bovenstaande is een stukje uit het vonnis.

De afloop

13 februari 1644

Aangezien de verweerdereghe haer niet en can prevaleren met de contracte van huwelijcke ten processe vermelt, wordt haar gevraagd om het zelfde contract te cesseren, wat ook gebeurt zoals in de marge wordt vermeld. Verder staat nog het volgende te lezen:

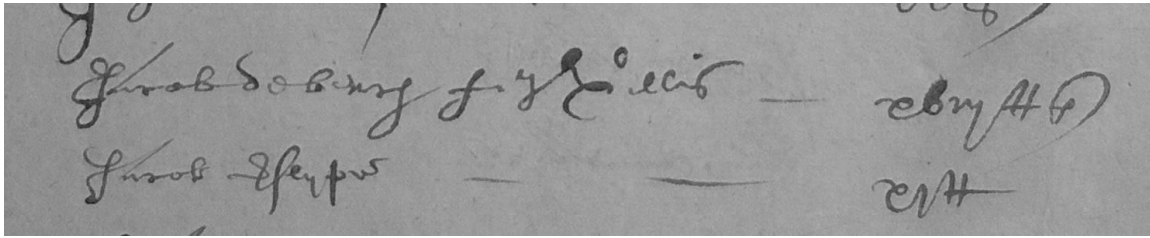
Jan HOSDEY, Clais WICKE, Jan DEPUUDT, Frans DEPUUDT, Cesar PASSCHAEL ende Pr DE KEYSER vervanghende ende hemlieden sterckmaecken over hemlieden mede consorten aeldynghen ten sterfhuise van Jacob VERSLIJPE ter eender syde ende Genoveve WANTENS weduwe vanden voorseiden SLIJPE gheadsisteert met Jaecques WANTEN haeren vaeder ter anderen, syn door tusschen spreken ende intercessie³⁸ van comissarissen vereenst ende veraccordeert, nopende de drye deelen van achte van alle cleederen lijnwaet ende juwelen dienende ten lyfve vande voorseide Genoveve metgaeders ghelycke drie deelen van achte inde somme van xiiii^c guldens ende eenighe parten inde huise daer den voorseiden Slyppe overleden es ...

Actum present dheer Gilles Pierins Burghemeester, mr Joos Cheis, Christiaen Floor schepenen, desen xvii^{en} februari 1644

Hoe Jan HOSDEY ende consorten gelinkt kunnen worden aan Jacobus VERSLIJPE is onbekend. Misschien dat verdere opzoekingen ooit het familieverband zullen blootleggen, maar misschien ook niet. Zeker is dat ene Joannes HOSDEY uit Oostvleteren in 1641 in Poperinge huwde met Paschalia PIERENS, en dat ze nog vele kinderen kregen (eerst in Oostvleteren, vervolgens in Elverdinge). Maar op hetzelfde moment woonden in Oostvleteren nog 2 paren waarvan de man Joannes HOSDEY heette

Bijlage 1

In de Ommestellingen van 1626 (SAP 726) vinden we in de Overdam Jacobus VERSLIJPE en Jacob De BERCH fs Gillis, maar er is nog geen sprake van Christiaen BENTEN.

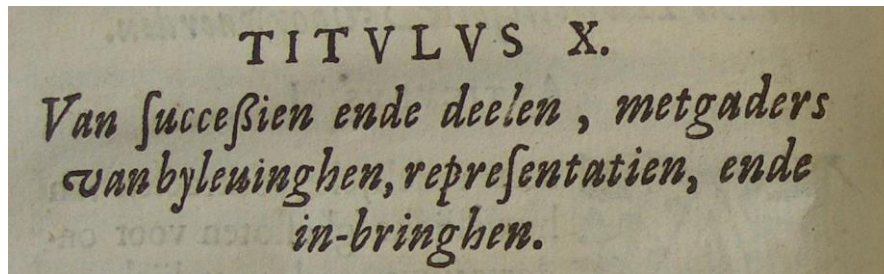

Bijlage 2

Costumen ende Usantien van der Stede / Keure / en Jurisdictie van POPERINGHE
 In het Stadsarchief bevindt zich een uitgave uit 1621, gedrukt *T'Ypre, By François Bellet.*

In het proces wordt er een paar maal naar verwezen, onder andere naar

Titel IX	Van Huwelijchsche voorwaerden
Titel X	Van Succesien ende deelen, metgaders van bylevinghen, representatien, ende in-bringhen.

Volgens de Costumen hadden de erfgenamen blijkbaar recht op de drie achtsten van de erfenis, de blijfver (die overblijft, de weduwnaar) ofte blijfvege (weduwe) op de overige vijf achtsten. Het huwelijkscontract stond deze verdeling in de weg ...

